

openbaar ministerie
ministère public

Collège des procureurs généraux

Bruxelles, 11 juillet 2022

CIRCULAIRE N° 09/2022 DU COLLÈGE DES PROCUREURS GÉNÉRAUX PRÈS LES COURS D'APPEL

Monsieur le Procureur général,
Monsieur le Procureur fédéral,
Madame/Monsieur le Procureur du Roi,

Madame/Monsieur l'Auditeur du travail,

OBJET : Addenda 6 à la circulaire COL 8/2011 relative à l'organisation de l'assistance d'un avocat dès la première audition dans le cadre de la procédure pénale belge – L'enregistrement et/ou l'écoute par la police de la concertation confidentielle entre le suspect et l'avocat

Service d'appui du ministère public
Avenue de la Toison d'or 87 boîte 4
1060 Bruxelles
Tél. : 02/557.42.00
e-mail : sdaomp@just.fgov.be

College van Procureurs- generaal

Brussel, 11 juli 2022

OMZENDBRIEF NR. 09/2022 VAN HET COLLEGE VAN PROCUREURS-GENERAAL BIJ DE HOVEN VAN BEROEP

Mijnheer de Procureur-generaal,
Mijnheer de Federale Procureur,
Mevrouw/Mijnheer de Procureur des
Konings,
Mevrouw/Mijnheer de Arbeidsauditeur,

BETREFT: Addendum 6 aan de omzendbrief COL 8/2011 betreffende de organisatie van de bijstand door een advocaat vanaf het eerste verhoor binnen het kader van het Belgisch strafprocesrecht – Het opnemen en/of afluisteren door de politie van het vertrouwelijk overleg tussen de verdachte en de advocaat

Steundienst van het Openbaar Ministerie
Gulden-Vlieslaan 87 bus 4
1060 Brussel
Tel.: 02/557.42.00
e-mail: sdaomp@just.fgov.be

3. INTRODUCTION

L'Organe de contrôle de l'information policière a réalisé une enquête relative à l'enregistrement/l'écoute par la police de la concertation confidentielle entre un suspect et son avocat. Cette enquête a été effectuée à la demande des ministres, à la suite d'une plainte relative à l'enregistrement d'images et de sons lors d'une concertation confidentielle entre un suspect et l'avocat. Il est en effet ressorti de cette enquête que les locaux d'audition, dans lesquels la concertation confidentielle entre le suspect et l'avocat a également lieu dans la zone de police concernée, étaient filmés en permanence, et que le fonctionnaire de police a pu écouter en temps réel, le cas échéant, la concertation entre le suspect et l'avocat.

L'Organe de contrôle souligne, à juste titre, que l'écoute auditive de la concertation confidentielle entre l'avocat et le client constitue une infraction pénale aux articles 151 et 259*bis* du Code pénal et à l'article 222, 1° et 2° de la loi relative à la protection des données. En effet, les circonstances et conditions décrites à l'article 90*ter* du Code d'instruction criminelle ne sont pas disponibles, ce qui signifie que le fonctionnaire de police se rend coupable des infractions pénales susmentionnées s'il intercepte ou fait intercepter, prend connaissance ou fait prendre connaissance, enregistre ou fait enregistrer, à l'aide d'un appareil quelconque, la concertation confidentielle entre le suspect et l'avocat – soit une communication non accessible au public, à laquelle il ne prend pas part.

La circulaire COL 8/2011 souligne que la police porte la responsabilité finale de la sécurité de l'avocat, du suspect ainsi que des tiers, et est responsable en cas d'évasion d'un suspect, et que l'accès de l'avocat au local de concertation peut donc être soumis à des mesures de

1. INLEIDING

Het Controleorgaan op de politionele informatie heeft een onderzoek verricht naar het opnemen / afluisteren door de politie van het vertrouwelijk overleg tussen een verdachte en zijn advocaat. Dit onderzoek vond plaats op verzoek van de ministers naar aanleiding van een klacht inzake het opnemen van beelden en geluid tijdens een vertrouwelijk overleg tussen een verdachte en de advocaat. Uit dit onderzoek bleek namelijk dat in de verhoorlokalen, waar in de betrokken politiezone ook het vertrouwelijk overleg tussen de verdachte en de advocaat plaatsvindt, permanent werd gefilmd en de politieambtenaar het gesprek tussen de verdachte en de advocaat – desgewenst – in *real time* kon be(af)luisteren.

Het Controleorgaan onderstreept terecht dat het auditief be(af)luisteren van het vertrouwelijk overleg tussen advocaat en de cliënt een strafrechtelijke inbreuk op de artikelen 151 en 259*bis* Strafwetboek en artikel 222, 1°, 2° WGB uitmaakt. De omstandigheden en de voorwaarden omschreven in artikel 90*ter* Sv. zijn immers niet voorhanden zodat de politieambtenaar zich schuldig maakt aan voormelde strafrechtelijke inbreuken ingeval hij door gebruik te maken van enig toestel het vertrouwelijk overleg tussen de verdachte en de advocaat – wat een niet voor het publiek toegankelijke communicatie is waaraan hij niet deelneemt – afluistert of doet afluisteren, er kennis van neemt (beluistert) of doet van nemen, opneemt of doet opnemen.

De omzendbrief COL 8/2011 onderstreept dat de politie eindverantwoordelijke blijft voor de veiligheid van de advocaat, de verdachte en derden, en bovendien aansprakelijk is in geval van een ontvluchting van een verdachte, en dat de toegang van de

sécurité et à des conditions restrictives. Par ailleurs, il a été souligné que la police prendra toutes les mesures nécessaires, par exemple au besoin de menotter le suspect ou la surveillance derrière une paroi vitrée, afin de garantir la sécurité au maximum. À cet égard, l'emploi d'un local aménagé de telle façon qu'une paroi vitrée sépare le suspect et son avocat a été recommandé car il s'agit des meilleures conditions de sécurité lors de la concertation confidentielle.

En outre, la circulaire COL 8/2011 impose, comme directive contraignante, que la confidentialité de la concertation doit être garantie, même si elle est réalisée par téléphone, et qu'il est strictement interdit d'écouter cette communication, d'en prendre connaissance ou de l'enregistrer ! Le rapport de l'Organe de contrôle de l'information policière mentionne ces directives contraignantes.

L'Organe de contrôle de l'information policière dispose, à juste titre, que, selon les directives reprises dans la circulaire COL 8/2011, il reste possible de conserver, le cas échéant, la surveillance sensorielle en vue de garantir la sécurité, mais que l'utilisation d'un système audiovisuel n'est nullement autorisée. Cette surveillance sensorielle est uniquement autorisée si, dans les circonstances données, la sécurité des personnes qui participent à la concertation confidentielle peut être mise en péril. En d'autres termes, il s'agit d'une approche au cas par cas ; quoi qu'il en soit, il n'est pas question de surveillance structurelle. En outre, une simple surveillance sensorielle n'implique aucun traitement de données à caractère personnel.

advocaat tot de consultatieruime dus aan beperkende veiligheidsmaatregelen en voorwaarden kan worden onderworpen. Er werd verder onderstreept dat de politie alle nodige maatregelen zal nemen, waaronder bijvoorbeeld het boeien van de verdachte of het toezicht achter glaswand, teneinde de veiligheid maximaal te waarborgen. Hierbij werd het gebruik van een lokaal ingericht met een glaswand tussen de verdachte en zijn advocaat aanbevolen omdat dit de maximale veiligheidsvoorwaarden tijdens het vertrouwelijk overleg biedt.

Bovendien stelt de omzendbrief COL 8/2011 als dwingende richtlijn dat de vertrouwelijkheid van het overleg dient gewaarborgd te worden, ook indien dit telefonisch plaats vindt en het strikt verboden is deze communicatie af te luisteren, er kennis van te nemen of ze op te nemen! Het rapport van het Controleorgaan op de politionele informatie citeert deze dwingende richtlijnen.

Het Controleorgaan op de politionele informatie stelt terecht dat volgens de richtlijnen vervat in de COL 8/2011 de mogelijkheid wordt open gehouden dat desgevallend zintuigelijk toezicht wordt gehouden met het oog op het waarborgen van de veiligheid doch nergens het gebruik van een audiovisueel systeem wordt toegelaten. Dit zintuigelijk toezicht is alleen toegestaan wanneer in de gegeven omstandigheden, de veiligheid van de personen die deelnemen aan het vertrouwelijk overleg in het gedrang kan komen. Het betreft met andere woorden een *case-by-case* benadering; er is alleszins geen sprake van structureel toezicht. Bovendien houdt loutere zintuigelijk toezicht geen verwerking in van persoonsgegevens.

L'Organe de contrôle renvoie à la jurisprudence de la CEDH de laquelle il ressort que la confidentialité de la concertation entre l'avocat et le client¹ est fondamentale et est protégée par les articles 6 et 8 de la CEDH. La concertation confidentielle porte non seulement sur le droit à la vie privée de la personne concernée (article 8), mais également sur son droit à un procès équitable (article 6).²

Il ressort de l'enquête réalisée par l'Organe de contrôle de l'information policière que de nombreuses entités policières jugent actuellement l'utilisation de la surveillance par caméra nécessaire pour des motifs de sécurité et l'exécute de façon structurelle (et permanente).

Une telle méthode de travail généralisée est contraire aux dispositions légales susmentionnées ainsi qu'aux directives contraignantes, et ne peut pas être autorisée.

2. DIRECTIVES COMPLEMENTAIRES

L'enquête et le rapport de surveillance de l'Organe de contrôle de l'information policière demandent de préciser les directives susmentionnées concernant l'utilisation de la surveillance par caméra ou d'autres appareils d'enregistrement. Si nécessaire, il convient de rappeler que la sanction visée à l'article 47bis, § 6, 9° du Code d'instruction criminelle s'applique également à la violation des dispositions relatives à la concertation confidentielle préalable entre le suspect et son avocat. Le caractère confidentiel est l'essence de cette concertation et constitue le noyau du droit de défense, raison pour laquelle il est strictement interdit de la filmer ou de l'enregistrer de façon audiovisuelle ou auditive.

Het Controleorgaan verwijst naar de rechtspraak van het EHRM waaruit blijkt dat de vertrouwelijkheid van het overleg tussen de advocaat en de cliënt³ fundamenteel is en wordt beschermd door artikel 6 en 8 van het EVRM. Het vertrouwelijk overleg raakt zowel aan het recht tot privacy van de betrokkene (artikel 8) als aan zijn recht op een eerlijk proces (artikel 6).⁴

Uit het onderzoek van het Controleorgaan op de politionele informatie blijkt dat thans heel wat politie-entiteiten het gebruik van cameratoezicht noodzakelijk achten omwille van veiligheidsredenen én dit structureel (permanent) uitvoeren.

Dergelijke veralgemeende werkwijze is strijdig met de hierboven vermelde wetsbepalingen en de dwingende richtlijnen en kan niet toegestaan worden.

2. AANVULLENDE RICHTLIJNEN

Het onderzoek en het toezichtrapport van het Controleorgaan op de politionele informatie noopt bovenvermelde richtlijnen scherp te stellen wat het gebruik van camerabewaking of andere opnameapparatuur betreft. Voor zover nodig is in herinnering te brengen dat de in artikel 47bis, § 6, 9° Sv. bepaalde sanctie eveneens van toepassing is op de schending van de bepalingen betreffende het voorafgaandelijk vertrouwelijk overleg tussen de verdachte en zijn advocaat. Het vertrouwelijk karakter van dit overleg maakt er juist de essentie van uit en betreft de kern van het recht van verdediging, reden waarom het filmen of

¹ Cour eur. D.H. du 10 septembre 2013, Helander c. Finlande, et Cour eur. D.H. du 21 février 1975, Golder c. Royaume-Uni.

² Cour eur. D.H. du 27 octobre 2015, R.E. c. Royaume-Uni.

³ EHRM 10 septembre 2013, Helander versus Finland, en naar EHRM 21 februari 1975, Golder versus Verenigd Koninkrijk.

⁴ EHRM 27 oktober 2015, R.E. versus. Verenigd Koninkrijk.

Par conséquent, la surveillance structurelle par caméra de la concertation confidentielle entre le suspect et l'avocat est exclue.

Étant donné que la police porte la responsabilité finale de la sécurité de l'avocat et du suspect, il convient toutefois de prendre en considération la dangerosité potentielle constatée ou connue d'une personne à entendre. Dans un tel cas, l'avocat doit en être informé au préalable. Si le local ne peut pas garantir une sécurité suffisante – par exemple en raison de l'absence d'une paroi entre la personne concernée et l'avocat –, ce dernier peut donner ou demander, après examen des circonstances et après concertation avec son client, l'autorisation à la police pour effectuer une surveillance visuelle ou une simple surveillance visuelle par caméra à des fins de sécurité. Même dans ce cas, l'enregistrement ou l'écoute de la concertation confidentielle entre le suspect et l'avocat est strictement interdit, et il ne peut être fait usage d'aucun appareil possédant de façon automatique ou standard une fonction d'enregistrement auditif ou d'écoute.

Aucune donnée de cette surveillance visuelle n'est conservée, sauf si une infraction est commise pendant la concertation confidentielle. Dans ce dernier cas, un procès-verbal distinct sera établi et transmis au procureur du Roi, et les images sur lesquelles l'infraction peut être constatée sont reprises sur un support de données joint à ce procès-verbal. S'il s'agit d'une infraction grave, le procureur du Roi en est évidemment immédiatement informé.

audiovisueel of auditief opnamen ervan strikt verboden is.

Structurele camerabewaking van het vertrouwelijk overleg tussen de verdachte en de advocaat is bijgevolg uitgesloten.

Vermits de politie de eindverantwoordelijke blijft voor de veiligheid van de advocaat en de verdachte, dient met de vastgestelde of gekende potentiële gevaarlijkheid van een te verhoren persoon wel rekening te worden gehouden. In zulk geval dient de advocaat daarvan voorafgaandelijk in kennis te worden gesteld. Ingeval het lokaal niet voldoende veiligheid kan bieden – bijvoorbeeld wegens het ontbreken van een wand tussen de betrokken persoon en de advocaat – kan deze laatste na afweging van de omstandigheden en na overleg met zijn cliënt aan de politie toestemming geven of verzoeken visuele bewaking of louter visuele camerabewaking uit te voeren om veiligheidsredenen. Zelfs in dat geval is het opnemen of afluisteren van het vertrouwelijk gesprek tussen de verdachte en de advocaat strikt verboden en kan geen gebruik worden gemaakt van apparatuur die de functie van auditieve opname of afluistering standaard of automatisch omvat.

Van deze visuele bewaking worden geen gegevens bewaard tenzij tijdens het vertrouwelijk overleg een misdrijf gepleegd wordt. In dat laatste geval zal een afzonderlijk proces-verbaal worden opgesteld en overgemaakt aan de procureur des Konings en worden de beelden waarop het misdrijf kan worden vastgesteld opgenomen op een gegevensdrager die aan dit proces-verbaal wordt aangehecht. Uiteraard wordt de procureur des Konings ervan onmiddellijk ingelicht indien het om een ernstig misdrijf gaat.

L'autorisation ou la demande de l'avocat d'effectuer une surveillance visuelle ou une simple surveillance visuelle par caméra de la concertation confidentielle doit être mentionnée par écrit et signée par ce dernier, et est jointe au procès-verbal d'audition. En l'absence de cette autorisation écrite et signée, la surveillance visuelle ou la simple surveillance visuelle par caméra de la concertation confidentielle est exclue.

Si le local dans lequel la concertation confidentielle a lieu est équipé de façon standard pour effectuer des auditions audiovisuelles ou s'il est pourvu de surveillance par caméra ou d'un appareil d'enregistrement, cet appareil sera désactivé avant le début de la concertation confidentielle, et le suspect et l'avocat en seront avertis. Cela sera également indiqué dans le procès-verbal.

De toestemming of het verzoek van de advocaat om visuele bewaking of louter visuele camerabewaking van het vertrouwelijk overleg te verrichten dient schriftelijk opgenomen en door hem ondertekend te worden, en wordt gevoegd bij het proces-verbaal van verhoor. Zonder deze schriftelijke en ondertekende toestemming is visuele bewaking of louter visuele camerabewaking van het vertrouwelijk overleg uitgesloten.

Ingeval het lokaal waarin het vertrouwelijk overleg plaats vindt standaard uitgerust is om audiovisuele verhoren te verrichten of met camerabewaking of opnameapparatuur is uitgerust zal deze apparatuur voor de aanvang van het vertrouwelijk overleg uitgeschakeld worden en worden de verdachte en de advocaat hiervan verwittigd. Dit wordt eveneens genoteerd in het proces-verbaal.

Bruxelles, le 11 juillet 2022

Brussel, 11 juli 2022

Le procureur général près la cour d'appel de Liège, Président du Collège des procureurs généraux,

De Procureur-generaal bij het hof van beroep te Luik, Voorzitter van het College van Procureurs-generaal,

Pierre VANDERHEYDEN

Le procureur général près la cour d'appel d'Anvers,

De Procureur-generaal bij het hof van beroep te Antwerpen,

Patrick VANDENBRUWAENE

Le procureur général près la cour d'appel de Gand,

De procureur-generaal bij het hof van beroep te Gent,

Erwin DERNICOURT

Le procureur général près la cour d'appel de Bruxelles,

De procureur-generaal bij het hof van beroep te Brussel,

Johan DELMULLE

Le procureur général faisant fonction près la cour d'appel de Mons,

De waarnemend procureur-generaal bij het hof van beroep te Bergen,

Jean-Paul LÉTÉ